

УДК 796.323 (043.5)

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ У ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОМУ БАСКЕТБОЛІ НА ПІДСТАВІ ДУМКИ ЕКСПЕРТІВ

Олена Мітова¹, Оксана Івченко²

¹ Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

² Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Анотації:

Актуальність теми дослідження.

Стаття присвячена пошуку шляхів оптимізації структури комплексного контролю баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки на підставі думки експертів. Визначено, що сучасний стан системи контролю в баскетболі потребує вдосконалення у відповідності до змісту навчальної програми для дитячо-юнацьких шкіл, завдань етапу багаторічної підготовки, організації змагальної діяльності, сучасних тенденцій розвитку спорту, а також останніх досягнень спортивної науки з проблеми контролю.

Мета дослідження – здійснити експертну оцінку щодо здійснення контролю в практиці підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки та на цій основі обґрунтувати тести з різних сторін підготовленості.

Матеріал та методи дослідження – аналіз спеціальної, науково-методичної літератури, експертна оцінка, методи математичної статистики. В дослідженні взяло участь 20 експертів (Заслужені тренери України, тренери вищої та першої категорії СДЮСШОР № 5 м. Дніпра).

Результати роботи та ключові висновки. На основі ранжування було визначено комплекс інформативних тестів зі спеціальної фізичної та технічної підготовленості,

Optimization of the Pedagogical Control Structure in Youth Basketball Based on Expert Assessment

Topicality of the research. The article is devoted to finding ways to optimize the structure of the integrated control of basketball players at the stage of preliminary basic training on the basis of expert assessment. It is determined that the current state of the control system in basketball needs to be improved in accordance with the curriculum for youth schools, the tasks of the multi-year preparation stage, the organization of competitive activities, modern sports development trends, as well as the latest achievements of sports science on the issue of control.

The purpose of the study is to carry out an expert assessment of the control in the practice of preparing basketball players at the stage of preliminary basic training and on this basis to substantiate tests from different sides of preparedness.

Material and methods of the research – the analysis of special scientific and methodological literature, expert assessment, methods of mathematical statistics. 20 experts (honored trainers of Ukraine, coaches of the highest and first category of Children's and Youth Sports School of Olympic Reserve № 5 in the city of Dnipro) took part in the research.

The results of work and key conclusions. On the basis of the ranking, a set of informative tests on special physical

Оптимизация структуры педагогического контроля в детско-юношеском баскетболе на основании экспертной оценки

Актуальность темы исследования. Статья посвящена поиску путей оптимизации структуры комплексного контроля баскетболистов на этапе предварительной базовой подготовки на основании экспертной оценки. Определено, что современное состояние системы контроля в баскетболе нуждается в совершенствовании в соответствии с содержанием учебной программы для детско-юношеских школ, задач этапа многолетней подготовки, организации соревновательной деятельности, современных тенденций развития спорта, а также последних достижений спортивной науки по проблеме контроля.

Цель исследования – осуществить экспертную оценку по осуществлению контроля в практике подготовки баскетболистов на этапе предварительной базовой подготовки и на этой основе обосновать тесты с разных сторон подготовленности.

Материал и методы исследования – анализ специальной научно-методической литературы, экспертная оценка, методы математической статистики. В исследовании приняло участие 20 экспертов (Заслуженные тренеры Украины, тренеры высшей и первой категории СДЮСШОР № 5 г. Днепр).

Результаты работы и ключевые выводы. На основе ранжирования был определен комплекс информативных тестов

які відповідають завданням етапу попередньої базової підготовки та програмному матеріалу навчальної програми з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ. В статті здійснено аналіз експертної думки щодо значущості сторін підготовленості, технічних прийомів, фізичних якостей та інших характеристик спортсменів, необхідних для успішної змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі. Результати проведених досліджень дозволяють вдосконалити структуру комплексного контролю баскетболістів.

Ключові слова:

контроль, баскетбол, етап попередньої базової підготовки, тести, експертна оцінка.

and technical readiness was determined, which meets the objectives of the preliminary basic training phase and the program material of the basketball training program for Children's and Youth Sports School, Children's and Youth Sports School of Olympic Reserve and Schools for Sports Excellence. The article analyzes the expert opinion on the importance of the preparedness, techniques, physical qualities and other characteristics of athletes necessary for successful competitive activity in youth basketball. The results of the research allow us to improve the structure of the integrated control of basketball players.

control, basketball, preliminary basic training, tests, expert assessment.

по специальной физической и технической подготовленности, которые отвечают задачам этапа предварительной базовой подготовки и программному материалу учебной программы по баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР и ШВСМ. В статье осуществлен анализ экспертного мнения по значимости сторон подготовленности, технических приемов, физических качеств и других характеристик спортсменов, необходимых для успешной соревновательной деятельности в детско-юношеском баскетболе. Результаты проведенных исследований позволяют усовершенствовать структуру комплексного контроля баскетболистов.

контроль, баскетбол, этап предварительной базовой подготовки, тесты, экспертная оценка.

Постановка проблеми. Використання методів управління командою, з урахуванням більш детальної інформації про кожного гравця, дозволить тренеру застосовувати індивідуальний та диференційований підходи при вирішенні тих чи інших завдань навчально-тренувального процесу, спрогнозувати перспективність та функціональні обов'язки (ігрові амплуа; гравець основного складу-запасний гравець) гравців у команді тощо [5, 6, 8]. Активна змагальна діяльність юних баскетболістів на офіційному рівні розпочинається з 12–14 років та реалізується участю команд у іграх Всеукраїнської баскетбольної юнацької ліги (ВЮБЛ), що припадає на етап попередньої базової підготовки в багаторічній підготовці баскетболістів.

На думку Платонова В.М., змагальний результат не є єдиним критерієм ефективності тренувального процесу [10]. Тому актуальною проблемою сьогодення є підбір засобів та методів контролю, які б відповідали програмному матеріалу на даному етапі багаторічної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливою ланкою системи комплексного контролю підготовки спортсменів є педагогічний контроль. Організація комплексного педагогічного контролю в спорті може бути ефективною лише при суворому обліку вікових, спортивно-медичних та кваліфікаційних особливостей контингенту, за умови, коли засоби і методи контролю відповідають специфіці баскетболу [3, 2, 5–7, 10].

Однак, недоліком сучасної системи контролю у дитячо-юнацькому спорті в командних спортивних іграх, й зокрема в баскетболі, є відсутність єдиних підходів до комплексної оцінки підготовленості баскетболістів, який не дозволяє порівнювати результати, отримані різними авторами в рамках даного виду спорту [11, 12].

Не менш важливою проблемою є те, що нормативно-правові документи, які забезпечують діяльність тренера та спортсменів і діють в системі вітчизняного спорту, ґрунтуються на засадах принципів, сформованих ще в 1950-ті роки, та практично не відображають накопичений масив знань і практичний досвід в напрямку раціональної побудови багаторічної підготовки та системи контролю, орієнтованої на повне розкриття індивідуальних можливостей кожного спортсмена в оптимальній віковій зоні [1, 4, 9, 11].

Також актуальним залишається питання комплексності контролю в спортивних іграх, де результати тестування представляються в різних шкалах вимірювань.

Мета дослідження – здійснити експертну оцінку щодо здійснення контролю в практиці підготовки спортсменів у баскетболі на етапі попередньої базової підготовки та на цій основі обґрунтувати тести з різних сторін підготовленості.

Матеріал та методи дослідження – аналіз спеціальної, науково-методичної літератури, експертна оцінка, методи статистики. В дослідженні взяло участь 20 експертів (Заслужені тренери України, тренери вищої та першої категорії СДЮСШОР № 5 м. Дніпра).

Результати дослідження. Нами було сформовано батарею педагогічних тестів на підставі даних сучасної науково-методичної літератури з контролю у командних спортивних іграх [8].

Експертам, а саме тренерам ДЮСШ, було запропоновано обрати випробування, що є інформативними для комплексного контролю баскетболістів 13-14 років на етапі попередньої базової підготовки. Кількість випробувань, які обиралися тренерами, не обмежувалася, але обговорювалися умови його мінімізації при збереженні високої інформативності.

Аналіз анкетування та опитування фахівців з баскетболу дозволив встановити, що всі тренери відзначають велике значення контролю всіх сторін підготовленості юних баскетболістів. Респонденти відзначили, що етапний контроль має бути узгоджено з календарем змагань Всеукраїнської юнацької баскетбольної ліги (ВЮБЛ) й відбуватися за розширеною програмою, що включає діагностику рівня морфологічного, функціонального і педагогічного тестування. Також тренери відзначили, що в зв'язку з сучасними тенденціями розвитку дитячо-юнацького баскетболу й постійні зміни правил гри деякі контрольні випробування є застарілими та потребують модифікації.

Окрім цього, тренери стверджують, що ведення статистичного протоколу не віддзеркалює ефективності засвоєння навчального матеріалу з технічної та тактичної підготовки, й потребує розробки критеріїв оцінки змагальної діяльності з урахуванням вікових особливостей та завдань етапу попередньої базової підготовки.

На думку тренерів, комплекс даних заходів з контролю надасть можливість своєчасно виявити недоліки та позитивні сторони підготовленості та скорегувати навчально-тренувальний процес, проводити відбір і переведення баскетболістів на наступні етапи багаторічного вдосконалення.

З комплексу тестів тренери обрали ті, проведення яких не вимагає складної апаратури і дозволяє отримати об'єктивну інформацію про морфологічний, функціональний і фізичний стани спортсмена.

Комплекси тестів для проведення поточного і оперативного контролю були скорочені на підставі кореляційного та факторного аналізу й пропозицій тренерів-практиків.

У ході експертного опитування респондентам було запропоновано проранжувати види підготовки в порядку убавання значущості: найбільш значимого показником відповідав 1 бал, а найменш значимого – 7 балів. Експерти віддали перевагу технічній підготовці (27 балів), друге місце – спеціальній фізичній підготовці (49 балів), третє місце посідає тактична підготовка (68 балів), четверте місце – загальна фізична підготовка (72 бали); п'яте – інтегральна підготовка (106 балів); психологічна на шостому місці (108 балів) й сьоме місце (130 балів) було визначено на змагальну підготовку. Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,71$, $p<0,05$).

Нами також було запропоновано експертам визначити, які з компонентів підготовленості впливають на змагальну діяльність юних баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. То ж на першому місці – фізичні якості (27 балів); технічні навички займають друге місце в рейтингу (34 бали); на третьому місці тактичні навички (62 бали); психологічні якості експерти розташували на четвертому місці (84 бали); а функціональні можливості розмістили на п'ятому місці (95 балів); психофізіологічні якості займають шосте місце (121 бал); і на сьомому місці – морфологічні показники (137 балів). Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,93$, $p<0,05$).

Процес навчання техніки баскетболу починається ще в групах початкової підготовки, але на етапі попередньої базової підготовки, коли з кращих і перспективних юних спортсменів з різних дитячих команд формуються навчально-тренувальні групи, тренери, у багатьох випадках, починають знову спочатку розучувати всі технічні елементи, намагаючись домогтися єдиного стилю і якості виконання, акцентуючи увагу на деталях технічних прийомів та їх логічних поєднаннях, які найбільш часто виконуються під час змагальної діяльності. Отже, нами було запропоновано відзначити значимість компонентів технічної підготовленості у юних баскетболістів за даними експертного опитування представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Контрольні вправи, відібрані тренерами для контролю спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

№	Тест	Бал	Ранг
Спеціальна фізична підготовленість			
1	«Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	27	1
2	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	49	2
3	Модифікований тест «Відчуття часу (Сермєєв)», відхилення, с	68	3
4	«Десять вісімок», кількість разів	72	4
5	«Ловля лінійки», см	106	5
6	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	108	6
Технічна підготовленість			
1	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	28	1
2	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), кількість кидків та % влучань	38	2
3	Штрафні кидки, %	57	3
4	Тест для оцінки техніки поведінки з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі», кількість ударів м'яча об підлогу	81	4
5	Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	104	5
6	«Човниковий біг» 4x9, 14 м з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою), с	121	6
7	«Човниковий біг» 4x9, 14 м з веденням баскетбольного м'яча (слабою рукою), с	141	7
8	Тест «Передачі м'яча», с	150	8
9	«Пересування в захисній стійці (ялинка)», с	188	9
10	«Пересування в захисній стійці 100 м», с	192	10

Результати опитування показали, що експерти виділяють як найбільш значущі такі компоненти технічної підготовленості: отже, на першому місці – кидки м'яча (27 балів); на другому місці – ведення м'яча (42 бали); третє місце займають – передачі (50 балів); на четвертому місці – стійка та пересування у нападі (82 бали); ловлю м'яча розташовано на п'ятому місці (83 бали); техніка володіння м'ячем посідає шосте місце (106 балів); а на сьомому місці – захисна стійка та пересування у захисті (140 балів). Коефіцієнт конкордації ($W=0,84$, $p<0,05$) свідчить про високий рівень узгодженості думок експертів.

Значимість фізичних якостей у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки за даними експертного опитування має таку послідовність. Отже, перше місце експерти віддали – спритності (29 балів); друге місце швидко-силовим якостям (31 бал); координаційні здібності розташовано на третьому місці (63 бал); швидкісна витривалість займає четверте місце (83 бали); та п'яте місце – гнучкість (93 бали). При цьому, узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,86$, $p<0,05$).

Показники значущості спеціальних здібностей у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки за даними експертного опитування розташувались таким чином: на перше місце – тактильні відчуття (відчуття м'яча) 27 балів); на друге місце посіло – відчуття часу (33 бали); третє місце займає – вестибулярна стійкість (69 балів); та не четвертому місці – поле периферійного зору (71 бал). Коефіцієнт конкордації ($W=0,81$, $p<0,05$) свідчить про високий рівень узгодженості думок експертів.

В результаті експертної оцінки було складено два комплекси контрольних випробувань, які є оптимальними для проведення етапного, поточного і оперативного стану баскетболістів 13–14 років (табл. 1).

Як представлено у таблиці 1, експерти обрали тести для визначення спеціальної фізичної підготовленості, які найбільшим чином віддзеркалюють специфіку змагальної діяльності у баскетболі. Отже, на перше місце тренери поставили тест «Човниковий біг 3x10 м з оббіганням на-

бивних м'ячів, с» (27 балів); друге місце посів тест «Біг до пронумерованих набивних м'ячів» – (49 бали); третє місце займає Модифікований тест «Відчуття часу (Сермеєв)» (68 балів); та на четвертому місці «Десять вісімок» (72 бал), п'яте місце «Ловля лінійки» (106), шосте – статична рівновага зам методикою Яроцького (108 балів). Коефіцієнт конкордації ($W=0,71$, $p<0,05$) свідчить про високий рівень узгодженості думок експертів.

Відносно тестів з контролю технічної підготовленості експерти віддали перевагу «Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань» (28 балів), що найбільшим чином віддзеркалює здібність поєднувати технічні дії, показує здатність спортсменів швидко переходити від однієї дії до іншої. Другу позицію в рангу (38 балів) займає «Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), кількість кидків та % влучань», що найбільшим чином дозволяє виявити рівень кидкової підготовленості в умовах, наближених до змагальної діяльності за інтенсивністю виконання. Тест «Штрафні кидки, %» посідає третє місце (57 балів), основна його спрямованість на виявлення стабільності виконання кидків у стандартних умовах.

Не менш важливим експерти вважають виявлення здатності до досконалого володіння дриблінгом, відчуття м'яча у нестандартних умовах. Отже, четверту позицію в ранжуванні займає тест «Ведення м'яча із закритими очима в колі» (81 бал). Дуже важливою навичкою у баскетболі є не тільки здібність швидко виконувати передачі, але й більшої значущості набуває точність передач, тому на п'ятій позиції розташувався тест «Точність передач м'яча, очок (104 бали). Шосте місце займає тест «Човниковий біг» 4х9, 14 м з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою), с» (121 бал), а сьоме – «Човниковий біг» 4х9, 14 м з веденням баскетбольного м'яча (слабкою рукою), с» (141 бал). На восьмій позиції тест «Передачі м'яча, с» (150 балів), що дозволяє визначити ступінь володіння передачами та ловінням м'яча в русі. На дев'ятій позиції «Пересування в захисній стійці (ялинка)» (188 балів), який дозволяє здійснювати пересування зі зміною напрямку руху. Останню, десятю, сходинку займає тест «Пересування в захисній стійці 100 м» (192 бали), що найбільшим чином визначає рівень здібності виконувати захисні пересування й протягом тривалої відстані не знижувати темпу й якості виконання.

Висновки. Проведений аналіз науково-методичної літератури, змагальної та навчально-тренувальної діяльності дозволив встановити що сучасний стан системи контролю в баскетболі потребує вдосконалення у відповідності до сучасних тенденцій розвитку спорту та безпосередньо спортивних ігор, організації змагальної діяльності, а також досягнень спортивної науки.

Проведення експертної оцінки дозволило виявити основні тести та показники для оцінки підготовленості баскетболістів, систематизувати і рекомендувати їх для використання під час контролю на етапі попередньої базової підготовки.

Перспективи подальших досліджень полягають в розробці уніфікованого алгоритму системи комплексного контролю баскетболістів з урахуванням специфіки тренувальної і змагальної діяльності, етапу попередньої базової підготовки, індивідуальних особливостей та особливостей роботи в команді тощо.

Список літературних джерел

1. Поплавский Л. Ю., Окипняк В. Г. Баскетбол. Программа для ДЮСШ, СДЮШОР и ШВСМ. Учебно-тренировочные группы и группы спорт. усовершенствования. К., 1999. 126 с.
2. Власов А. М. Комплексный контроль физической подготовленности и морфофункционального состояния юных баскетболистов 12–15 лет : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Александр Михайлович Власов. – Москва, 2004 142 с.
3. Годик М. А., Скородумова А. П. Комплексный контроль в спортивных играх [підручник]. М.: Советский спорт, 2010. 330 с.

References

1. Poplavskiy L. Yu., Okipnyak V. G. Basketball. Program for Children's and Youth Sports School of Olympic Reserve and Schools for Sports Excellence. Training groups and sports improvements groups. K., 1999. 126 s.
2. Vlasov A. M. Comprehensive control of physical fitness and morphofunctional state of young basketball players 12–15 years old: dis. cand. ped. nauk: 13.00.04 / Aleksandr Mihaylovich Vlasov. – Moscow, 2004 142 s.
3. Godik M. A., Skorodumova A. P. Complex control in sports games [pidruchnik]. M.: Sovietyky Sport, 2010. 330 s.

4. Івченко О. М. Сучасний стан контролю технічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія. Фізичне виховання та спорт. 2017. № 2. С. 127–132.
5. Корягин В. М., Блавт О. З. Автоматизированное обеспечение тестового контроля скоростно-силовых возможностей. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2013. № 1. С. 47–51.
6. Костюкевич В. М., Врублевський Є. П., Вознюк Т. В. [та ін.]. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті. [монографія; за заг. ред. В. М. Костюкевича]. Вінниця: Планер, 2017. 191 с.
7. Кудряшов Е. В. Контроль соревновательной деятельности в спортивных играх. *Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта*. Научно-теоретический журнал. 2017. 4 (146). С. 105–108.
8. Мітова О. О., Сушко Р. О. Методи наукових досліджень у баскетболі [навч. посібник]. Дніпропетровськ: Інновація, 2015. 216 с.
9. Митова Е. А. Совершенствование системы контроля на протяжении многолетней подготовки в командных спортивных играх. *Материалы XXII Международного научного конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех» (Тбилиси)*, 2018. С. 439–444.
10. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. [учебник для тренеров в 2 кн.]: К.: Олимпийская литература, 2015. Кн. 2. 752 с.
11. Шинкарук О. А., Мітова О. О. Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпро: ПДАФКиС. № 1. 2017. С. 105–112.
12. Giorgio Gandolfi. NBA Coaches Playbook. Techniques, tactics, and teaching points. *Human Kinetics*. 344 p.
4. Ivchenko O. M. The current condition of the control of technical preparation of basketball at the stage of training. *Visnyk Zaporizkogo natsionalnogo universytetu*. Seriya. Fizychnе vyhovannya ta sport. 2017. No 2. S. 127–132.
5. Koryagin V. M., Blavt O. Z. Automated provision of test control of speed-power capabilities. *Teoriya ta metodyka fizychnogo vyhovannya*. 2013. No. 1. S. 47–51.
6. Kostyukevich V. M., Vrublevskiy Ye. P., Wozniak T. V. [and others]. Theoretical and methodological basis of control in physical training. [monographiya; za zag. red. V. M. Kostiukevicha]. Vinnitsa: TOV «Planer», 2017. 191 s.
7. Kudryashov E. V. Control of competitive activity in sports games. *Uchenue zapiski universiteta imeni P. F. Lesgafta*. Scientific and theoretical journal. 2017. 4 (146). S. 105–108.
8. Mitova O. O., Sushko R. O. Methodology for scientific research in basketball [navch. posybnik]. Dnipropetrovsk: Innovatsia, 2015. 216 s.
9. Mitova E. A. Improving the control system over many years of training in team sports. *Materialy XXII Mezhdunarodnogo nauchnogo kongressa «Olimpiyskiy sport i sport dlya vseh» (Tbilisi)*, 2018. S. 439–444.
10. Platonov V. N. System of training athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications. [uchebnik dlya trenerov v 2 kn.]: K.: Olimpiyskaya literatura, 2015. Kn. 2. 752 s.
11. Shinkaruk O. A., Mitova O. O. The system of control of training of teams in team sports games: problems of nutrition and modern conditions. *Sportyvnyi Visnyk Prydniproviya*. Dnipro: PDAFKiS. № 1. 2017. S. 105–112.
12. Giorgio Gandolfi. NBA Coaches Playbook. Techniques, tactics, and teaching points. *Human Kinetics*. 344 s.

DOI: <http://doi.org/>

Відомості про авторів:

Мітова О. О.; orcid.org/0000-0002-4309-9261; elenamitova@ukr.net; Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, вул. Набережна Перемоги, 10, Дніпро, 49094, Україна.

Івченко О. М.; orcid.org/0000-0003-0806-0860; basket.ivchenko@gmail.com; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, просп. Гагаріна, 26, Дніпро, 49005, Україна.